

Henri Büsser

Hans Maas en Mia Dreese

Het fluitspel in Frankrijk maakte aan het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw een grote bloeiperiode door. Vooral Franse componisten hebben dan ook in die periode fluitmuziek geschreven, die ook nu nog veel wordt gespeeld.

Tot die componisten behoorde ook Henri Büsser, die op 16 januari 1872 in Toulouse werd geboren en overleed op 30 december 1973, bijna 102 jaar later. Velen van ons kennen van hem stukken als de *Petite Suite* op. 12 voor fluit en piano, *Prélude et Scherzo* op. 35, de *Sicilienne* op. 60 of de *Deux Morceaux*.

De jonge Henri Büsser

Büsser heeft in het Franse muziekleven veel betekend. Hij studeerde orgel bij César Franck en compositie bij beroemdheden als Gounod, Guiraud en Massenet. Voor Gounod werkte hij ook enige tijd als een soort muzikaal assistent, en het was ook Gounod die voor hem een betrekking regelde als organist in St. Cloud, vlak bij Parijs, een functie die hij wel dertig jaar zou uitoefenen. Büsser maakte daarnaast carrière als dirigent. Zo was hij in 1902 betrokken bij de première van Debussy's opera *Pelléas et Mélisande*, aanvankelijk als dirigent van het koor achter de schermen; na enkele uitvoeringen nam hij zelfs de algehele leiding over van Messager. In 1905 werd hij de opvolger van Paul Taffanel – die behalve dirigent ook een van de grootste fluitisten van zijn tijd was – als dirigent van de Opéra, zo'n beetje de hoogste positie die een dirigent in Frankrijk kon bereiken. Vanaf 1904 werkte hij aan het Parijse Conservatorium, waar hij in 1931 professor compositie werd. Zijn beroemdste leerling als componist was Henri Dutilleux – ook al geen onbekende in het fluitrepertoire. Vruchten van Büssers leraarschap zijn twee boeken, *Traité d'instrumentation* (samen met zijn voormalige leermeester Guiraud) en *Le précis de composition*. In 1939 werd hij directeur

van de Opéra-Comique, het tweede operatheater in Parijs. Daar werd hij in 1941 ontslagen nadat in Paris-Soir nogal negatieve uitlatingen over Wagner waren gepubliceerd, die volgens de Duitse bezetters van hem afkomstig waren en als opruiend moesten worden opgevat.

Naast zijn werk als organist, componist, dirigent en leraar was Büsser actief als bewerker en uitgever van een grote hoeveelheid muziek. Zo leverde hij in 1913 een bijdrage aan een moderne uitgave van werken van Rameau, en in 1952 bewerkte hij ten behoeve van een nieuwe productie Rameau's ballet-opera *Les Indes Galantes*. Een van zijn bekendste orkestraties is die van Debussy's *Petite Suite*, die oorspronkelijk geschreven was voor piano-quatre mains.

Büsser heeft veel gecomponeerd, maar zijn talrijke composities zijn wel erg in de schaduw gebleven van die van smaakmakende tijd- en landgenoten als Debussy en Ravel. Opnames bestaan er voornamelijk van kleine stukken voor diverse instrumenten, zoals de al genoemde voor fluit. Tijdens zijn leven werd hij als componist vooral bekend om zijn balletten en opera's; de meest succesvolle hiervan was *Colomba* (ca. 1902-1910).

In Büssers stijl is opvallend weinig te merken van de ontwikkelingen die zich in de Franse muziek voltrokken, en waar hij als dirigent nauw bij betrokken was. Als componist bleef hij trouw aan de negentiende-eeuwse Franse traditie, en bleef werken in een stijl die nauw aansloot bij zijn leermeesters Gounod en Massenet. Ook al is Büssers muzikale taal opvallend traditioneel, zijn muziek is heel dankbaar om te spelen: de elegante melodie laat het beste van die Franse traditie horen, en zijn stukken zijn technisch perfect en met veel gevoel voor de instrumentale kleuren gemaakt.

PETITE SUITE OP. 12 (DIVERTISSEMENT WATTEAU)

De ondertitel van Büssers *Petite Suite* luidt 'Divertissement Watteau'. Eigenlijk benadrukt dit iets dat al gesuggereerd wordt in het woord 'suite', een term die stamt uit de zeventiende- en vroeg-achttiende-eeuwse traditie. Zeker in Frankrijk was de suite toen de belangrijkste vorm van kamermuziek. Büsser en veel van zijn Franse tijdgenoten beschouwden die periode als de Gouden Eeuw van de Franse kunst en probeerden met eigentijdse middelen de idealen van toen te verwezenlijken: elegant, sierlijk, evenwichtig en helder van struc-

Antoine Watteau (1684-1721), *Pastorale*

tuur, en tegelijk heel fijngevoelig. Watteau was een schilder die leefde in het begin van de achttiende eeuw, de vroege rococo-periode in Frankrijk, en die vooral met zijn 'Fêtes galantes' veel kunstenaars rond 1900 inspireerde, o.a. de dichter Verlaine, en zeker ook Claude Debussy, die gedichten van Verlaine over Watteau-schilderijen op muziek zette en ook bijvoorbeeld een *Suite Bergamasque* voor piano schreef. Watteau was vooral beroemd om de raadselachtige, weemoedige sfeer die hij in zijn taferelen van minnekozende deftige jonge dames en heren wist te leggen. 'Divertissement' betekent 'verstrooiing', 'vermaak' – een titel die het rococo-ideaal eigenlijk in één woord samenvat.

Voorbeeld 1

Andante poco adagio

(viool met sourdine)

Viool of Fluit

dolce

p

dim.

p

poco

dim.

p

Büsser heeft de *Petite Suite* zelf voor diverse bezettingen uitgegeven: voor orkest, piano vierhandig, viool en piano, fluit en piano en voor piano solo. De delen hebben steeds een volkomen ander karakter, wat heel verrassend werkt. Wat opvalt is dat deze muziek het beste klinkt als je uitgaat van lange lijnen, waar je onderweg je (fluit)klankkleuren in verwerkt.

Deel A. – *En Sourdine*. Een sourdine is een apparaatje dat op de kam van een viool wordt geplaatst en daardoor de klank enigszins afdempt, waardoor er een beetje omfloerst geluid ontstaat. Als we dit deel op fluit spelen, moeten we dus een klankkleur kiezen die niet heel erg helder en scherp is; dat wilde Büsser kennelijk niet.

De tempoaanduiding is *Andante poco adagio*, dus 'gaande', maar niet te snel. Kwart (en later kwart met punt) = 69 lijkt een mooi, vloeiend tempo, waarin je nog de lijn door de hele maat kunt volhouden zonder onderweg te veel accenten te moeten geven.

Fluit en piano beginnen niet met dezelfde maataanduiding, de piano heeft de 12/8 al vanaf het begin (zie Voorbeeld 1), terwijl de fluitpartij tot m. 7 in 4/4 staat genoteerd. Bij de overgang naar 12/8 blijft de teeleneheid gelijk: de kwart van de vierkwartsmaat is gelijk aan de gepunteerde kwart van de 12/8, en de triolen van m. 6 zijn gelijk aan de achtsten van m. 7. Pas daarom op, dat de achste-punt-zestiende in m. 3 en m. 5 niet meegaan in het achtsten- (of triolen)ritme van de begeleiding.

Bij *serrez un peu* (m. 13, zie Voorbeeld 2) kun je wat versnellen en vervolgens vertragen, zodat je bij *tranquillo* op ongeveer 63 voor de gepunteerde kwart

Voorbeeld 2

The image shows two systems of musical notation. The first system, labeled 'serrez un peu', consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line starts at measure 13 and is marked 'tranquillo'. It includes dynamics like *bien chanté*, *p*, and *cresc. poco*. The piano accompaniment starts at measure 13 and includes dynamics like *mf*, *legg.*, *pp*, and *cresc. poco*. The second system, labeled 'sans presser', starts at measure 16. The vocal line is marked *mf* and *p*. The piano accompaniment is marked *p* and *cresc. poco*. Both systems include performance markings like *legg.* and *pp*.

uitkomt. Bij *sans presser* natuurlijk niet haasten, mooi van de bovenste lange toon a.h.w. als improvisatie over de toonladderfiguren naar de volgende lange toon spelen. Zorg dat je in deze beweging ook zeker niet vertraagt. Ademhalen kan in maat 15 na de gis met voorslag fisis, en daarna na de naslag dis-e van de triller e. Neem echt even wat tijd voordat je de hoge e gaat spelen, zodat je ook innerlijk voorbereid bent op het prachtige *piano* dat gaat komen. Let op het ritme dat halverwege het derde patroon verandert (en waar je eventueel na de gepunteerde zestiende e kunt adem halen).

Het moeilijkste moment van dit deel is de lange b^4 , die *piano* moet uitsterven! Zorg dat je genoeg adem over hebt, begin – niet te zacht – met een redelijk ontspannen, niet te klein embouchure, tamelijk hoog gericht, met goede ademsteun. Nu minder lucht gaan uitblazen, de opening iets verkleinen en de ademsteun (= lichtsnelheid) opvoeren. Bedenk dat snelheid niet hetzelfde is als hoeveelheid.

Haal voor de laatste zin genoeg adem, zodat je de laatste viereeneenhalve maat op één adem kunt spelen. Laat de muzikale spanning na de laatste noot voortduren, haal je fluit niet van je mond en ga direct door met het volgende deel (dat is de betekenis van *Enchâinez*).

Deel B. – Valse lente

Valse lente betekent 'langzame wals', maar Büsser schrijft wel *Allegretto* voor, en hoewel het dus een langzame wals moet worden, moet je wel in énen tellen. De melodie moet gaan golven. Het karakter heeft iets

frivools, Frans, maar niet oppervlakkig. Geef alleen de eerste noot van de maat (eigenlijk per twee maten) steeds iets meer accent, wat je kunt doen door die iets sterker te spelen, maar misschien ook door iets meer klank, ietsje langer. Moysse zou het vergelijken met een aai over je wang, geen stoot tegen je schouder. Let op de maten die met twee achtsten beginnen, ga niet op de lange noot erna zitten! Het 'spel' dat je in dit deel kunt spelen is om elke keer als het thema terugkomt je klank wat te veranderen. In forte kan het karakter beslist anders zijn. Denk bijvoorbeeld aan verschillende typen zangers. Speel goed staccato, maar laat de klank niet wegvallen. Gebruik weinig vibrato.

Deel C. – Vieille Chanson

Een 'Oud lied'. Büsser wil hier de sfeer oproepen van een middeleeuwse ballade over ridders en jonkvrouwen – en van hun romance, die meestal treurig afloopt. Hij geeft de melodie een oud en melancholiek karakter door veel kleine intervallen en een kleine omvang te gebruiken, en ook door in d-klein niet de 'klassieke' cis maar voortdurend de c als ondersecunde van d toe te passen.

Een simpele melodie dus, die niet te langzaam gespeeld moet worden (kwart = 69). Het is een vraag-antwoordspel per twee maten. De eerste maat stelt de vraag, de tweede geeft een antwoord, de derde maat stelt de vraag iets indringender, de vierde een berustend antwoord. Ook hier kunnen de dynamische aanduidingen het mooist geïnterpreteerd worden als je verschillende klankkleuren gebruikt.

Het *Andante poco adagio* is wat langzamer, plechtiger

dan het *Andante* van het begin en het slot, bijvoorbeeld 60 op de metronoom. De streepjes boven de noten kun je spelen met een zachte 'd'-aanzet, of door zelfs alleen met de adem aan te zetten ('h'). Bij A Tempo 1° ('primo') betekent de toevoeging *piu lento* dat het thema hier iets langzamer gespeeld wordt dan bij het begin. Laat aan het eind van dit deel je fluit weer niet zakken. Bereid je zelf heel snel voor op het karakter van het laatste deel.

D. – Scherzetto.

'Geraffineerd' is misschien wel de beste typering voor dit deel. Franse virtuositeit, snelle vingers, echt staccato, mooie, buigzame toon, heel precieze dynamiek. Het mooiste tempo is 80 voor de hele maat. En daarbij een pianist die steunt én aanspoort. Veel plezier!

Als je na dit stuk de smaak van deze stijl te pakken hebt zou je ook de *Deux Morceaux* voor fluit en harp (of piano) kunnen gaan spelen. Het eerste deeltje, *Les Cygnes* ('De zwanen') wordt heel mooi als je veel verschillende klankkleuren gebruikt.

Interessanter is het tweede deeltje, *Les Écureuils* ('De eekhoortjes'). Alles wat hierboven over de *Petite Suite* gezegd is vind je terug in dit stukje van één minuut. Frans, licht(zinnig), snel vibrato, heldere toon, snel wisselende klankkleuren, puntige articulatie, veel dynamiek, vrij, virtuoos. En aan het eind zit het eekhoortje hoog in de boom. Een geweldige toegift.

Dit is een nieuwe rubriek: muziek die niet erg bekend is maar in de praktijk bewezen heeft heel leuk te zijn. Graag meer bijdragen!

Kamermuziek met fluit

Fluit en piano

Petite suite op. 12. Durand, Parijs z.j.; Master Music Publications, Miami Lakes, FL 1988.

Prelude et Scherzo op. 35. A. Leduc, Parijs 1960.

Sicilienne op. 60. A. Leduc, Parijs z.j.; Evette & Schaeffer, Parijs z.j.

Thème varié op. 68. A. Leduc, Parijs 1919; Masters Music Publications, Boca Raton, FL 1993.

Andalucia op. 86. Costallat, Parijs 1933; Leduc, Parijs z.j.

Fluit en harp

Deux Morceaux pour Flûte et Harpe ou Piano (*Les Cygnes; Les Écureuils*). A. Leduc, Parijs 1927.

Suite brève no. 4. fl pf of harp. Lemoine, Parijs z.j.